

Äidinkielen opetus

Monipuolista kirjoittamista lukiolaisille

Saneleeko ylioppilaskirjoitusten äidinkielen koe lukion äidinkielen opettajan työskentelyä kirjoittamisen ohjaajana? Onko äidinkielen kursseihin sisältyvä kirjoittaminen vain perinnäistä ns. ainekirjoitusta? Miksi muuten käytetään yhä aine-sanaa, vaikka sitä ei näy kurssisuunnitelmassa; ylioppilaskirjoitustenkin yhteydessä puhutaan päättökokeesta, koesuorituksesta ja äidinkielen kokeesta. Mikä olisi parempi nimitys tekstin laatimiselle?

Lukion äidinkielen oppimääräsuunnitelma tarjoaa toki monipuolista kirjoittamista. Kirjoittaminen — puhumisen ohella toinen keskeinen kielenkäyttötaito — on mielipidetekstin ja vastineen laadintaa, referointia, muistiinpanojen tekemistä, elämyksellistä ja sepitteistä kirjoittamista, arvostelun kirjoittamista, erilaista analysointia ym. ilmaisuharjoitusta. Näin ensimmäisellä ja toisella luokalla ainoastaan toisen kurssin yhteydessä puhutaan asiatyypisestä kirjoituksesta. Kolmannella luokalla painottuu artikkelityyppinen ja päättökokeen tyyppinen kirjoittaminen.

Perinnäinen ainekirjoitus hallitsee kirjoittamisen harjoitusta lukioissamme. Äidinkielen opettajain liitto järjesti keväällä 1983 kyselyn siitä, kuinka paljon eri kursseihin sisältyy tarkastettavia tehtäviä. Kyselyyn vastasi noin 250 lukion äidinkie-

lenopettajaa, ja ilmeni, että jokaisessa kurssissa kirjoitetaan keskimäärin kaksi ainetta: ensimmäisten kurssien keskiarvo 1,90 ja kahdeksansien kurssien 2,49. Samaisessa kyselyssä olivat esillä myös ainetta suppeammat kirjoitelmat; nyt vastaavat keskiarvot olivat 1,42 ja 0,63. Aineita siis kirjoitetaan oppilailla runsaasti, kaikissa lukioissa ei tosin ehkä enää niin paljon kuin vanhamuotoisessa lukiossa aikoinaan. Kysely paljasti myös, että on monia äidinkielen opettajia, jotka kirjoittavat joka kurssissa kolme (muutammat peräti neljä) ainetta — siis 6-jaksojärjestelmässä aine joka toinen viikko! Selvitys ei kertonut taustamuuttujia: opetuksen jaksotusta tai osittain hajautettua systeemiä, luokkien määriä ja opettajien viikkotuntimääriä eri jaksoissa, luokkien oppilasmääriä (voi vaihdella esimerkiksi 8:sta 36:een), kurssijärjestyksiä, työjärjestyksiä, kaksoistuntien sijoitusta, oppilaiden tasoa eikä paikkakuntien kulttuuri- ja virike- taustoja. Kirjoitutanko kaksi vai kolme laajempaa tekstiä, ns. ainetta, joka kurssissa vai tyytyisivätkö oppilaani yhteen? On hyvin ymmärrettävää, että oppilaiden mielipiteet menevät tässäkin asiassa ristiin. Miten voisi olla kaikille mieliksi? Monesta syystä on päädyttävä yhteen tai kahteen kirjoitelmaan: ensimmäisellä luokalla (kolme kurssia) yhteensä kolme ainetta, toisella luokalla (kaksi kurssia) yhteensä neljä ainetta; kolmannella luokalla kolme kurssia ovat 5-jaksoyhteisissä yhtäjaksoisesti, aineita seitsemän ja

Äidinkielen opetus

lisäksi tenttiaine tenttiin ilmoittautuneille. Yhteismäärä tuntuu vähäiseltä ja riittämättömältä, ja niinpä muutakin on tarjottava, mutta millaista ja miten paljon?

Opetussuunnitelmakin antaa vihjeitä esimerkiksi yhden oppitunnin kestävään kirjoittamiseen (referaatti, muistiinpano, vastine, runo- ja novellianalyysi). Kotona voidaan kirjoittaa enemmänkin, esimerkiksi viikon ajalta päiväkirjaa tai kirjareferaatia; nämä molemmat soveltuvat mainiosti myös kirjoittamisen diagnooseiksi lukion aloittaneille. Lisäksi voi järjestää 10–15 minuutin kirjoitustuokioita välipalaksi silloin tällöin. Tunnin lopustakin voi jäädä aikaa tällaiseen; se saattaisi olla mielipiteen perusteluharjoitusta, ingressin laatimista ja muuta tekstin tiivistämistä, muutaman virkkeen kuvausta, jatkon kirjoittamista tekstikatkelmaan, runon herättämien ajatusten kirjaamista jne. Luovan kirjoittamisen oppaista ja kursseilta saa runsaasti hyviksi koettuja harjoituksia.

Toisella luokalla on syytä edelleen harjoitella mielipiteiden ja väitteiden perustelua; neljännen kurssin ydinsanahan on vaikuttaminen. Aiheellista on myös laajentaa runo- ja novellianalyysiä ja käyttää erityyppisiä pienimuotoisia luovan kirjoittamisen muotoja, esimerkiksi kehyskertomuksia, kuvauksia ja dialogeja diakuvien pohjalta. Abiturentinikin haluavat kirjoitella enemmän kun »pakolliset» aineet: he toivovat voivansa kirjoitella pikkujuttuja, sellaisia, joiden aloittamiseen pääsee nopeasti käsiksi.

Arvosteltavien kirjoitelmien ohella voi olla mitä monipuolisinta muuta kirjoittamista, jota ei välttämättä edes arvostella numeroin tai kirjaimin — sanallinen arviointi kyllä on monesti paikallaan. Tärkeää on toki luoda varhain myönteinen asenne vapaamuotoista kirjoittamista kohtaan, jottei tekemistä koettaisi turhauttavaksi. Kyllä opettajakin tarvitsee asennekasvatusta, jos hän on vain aineiden kirjoittamisen kannalla. Vähäinen seikka ei ole myöskään se, että pikkujuttujen tarkistaminen vie vähemmän aikaa

kuin aineiden korjaaminen, kommentointi ja numeron pohdiskelu. Ensisijaisena tavoitteena on pitää yllä kirjoittamisen rutiinia, kirjoittamaan kun oppii vain kirjoittamalla. Kenties vähitellen kehitytään laajahkojen asiatekstienkin kirjoittamisessa. Päätökokeessa halutaan varmasti onnistua, mutta — kirjoittamista tarvitaan päätökokeen jälkeenkin.

Ongelmatonta ei pienten kirjoitelmien käyttö lukiossa suinkaan ole: arviointi on aina vaikeaa; luokat ovat liian suuria, eikä siksi voi useinkaan luettaa tekstejä toisilla oppilailla tai lukea niitä ääneen muille; oppikirjat eivät tule opettajia vastaan; ideoita ja virikkeitä ei ole koskaan liikaa. Uudentyyppinen prosessikirjoittaminen on tervetullut lisä äidinkielen oppitunneille — toivottavasti koulutusta saisi mahdollisimman moni äidinkielen opettaja. Opettaja tarvitsisi hurjan paljon tietoja kirjoittamisen didaktiikasta: jos ja kun päättökoe ikään kuin kruunaa — tai sitten on kruunaamatta — opettajan työskentelyn, miksi opettajan koulutus ei ole ottanut sitä huomioon? Kokonaan oma kysymyksensä on, miksi päätökokeessa mitataan vain kirjoittamista, jos opettajia koulutetaan oppiaineen laajaan hallintaan.

Äidinkielen opettaja on pantu paljon haltijaksi — opettamaan kirjoittamista ilman selkeää ja monipuolista perus- ja täydennyskoulutusta. Hän yrittää ja erehdytty, joskus kenties onnistuukin, mutta kantapään kautta työtä tehden.

LEILA LAAKSONEN